

ОД ИСТОГ ПИСЦА

ВРЕМЕ СМРТИ 1–4

Прерово иде у рат

Суворовска битка

Ваљевска болница

Излазак

У туђем веку II

КОРЕНИ

БАЈКА

ДЕОБЕ

ВРЕМЕ ЗЛА 1–3

Грешник

Отпадник

Верник

Добрица
ЪОСИЪ

ВЕРНИК II

ВРЕМЕ ЗА 3

Copyright © 1990, Ана Ђосић Вукић
Copyright © овог издања 2021, ЛАГУНА

ВЕРНИК II

ПРВА ГЛАВА

1

Другог дана окупације, пред подне, Душанка отвори врата Нађине собе и промуца:

Тражи те слушкиња госпође Рупер.

Нађа оста непомична и нема неколико тренутака: он је дошао!

Шта да јој кажем? – пита још уплашенија Душанка.

Нађа без речи прође поред мајке, у предсобљу затече слушкињу госпође Рупер, која јој се осмехну и пружи писмо. Нађа га отвори и прочита: „Драга Нађа, срећна сам што могу да вас обрадујем. Стигао је Франц Редер. Биће код мене у пет по подне. Чекамо вас. Ваша Е. Р.“ Нађа буљи у цедуљицу која шушти.

Имате ли одговор за госпођу?

Немам... Реците јој да ћу доћи... Ако ме прође главобоља... Не обећавам. Видећу.

Слушкиња госпође Рупер одлази.

Ко те то данас зове, Надо?

Не сме да се окрене и сретне с мајчиним погледом, па каже:

Госпођа Рупер ме моли да хитно дођем код ње... Има неке своје проблеме. Видећу да ли ћу отићи... Размислићу.

Како данас, другог дана окупације, да идеш неком у посету и пролазиш кроз немачку солдатеску?

Мама, не мучи ме. Ја ћу сама да одлучим када ћу и да ли ћу ићи у варош.

Врати се у своју собу, зажеле да се закључа, али се уплаши да ће тиме оцу и мајци открити своју муку. Стаде уз прозор и загледа се у напупело дрвеће и мокре кровове преко пута. Суро, ниско небо пало на Бањицу и Дедиње. Право ропско небо! Срце ће да јој се откине из груди. Неће отићи! Неће, говори у себи, а зна да мора да оде. У њој се замрсише љубав и достојанство, стид пред оцем и мајком и жеља да пркоси читавом Београду. Тек кад се сети да јој Милена Катић може дати прави савет, одлучи да се њој повери, а послушаће је било шта да јој каже. Сабра се и сиђе у очеву собу. Затече мајку и оца у ћутању и уплашене нечим што није окупација. Душанка је сигурно рекла Бори да је госпођа Рупер зове. Њихово држање је наљути. Осети се угроженом њиховом бригом и љубављу. Њој је у љубави свагда била најзначајнија слобода, а у сопственој кући заробљавала је родитељска љубав, особито очева. Она је протестовала слободом. Тако је живела до окупације. Одлучи се да ћути и после ручка оде до Милене.

Ручак им прође у ћутању и Драгановом дечачком, устрашеном дивљењу немачким тенковима, камионима, моторима, о чему се прича међу дечацима у улици. Нађа оде у своју собу, окупа се, и док се облачила, упита се: зашто се купала, зашто облачи своје омиљене љубичасте гаћице и кратак, љубичасти комбинезон? Несвесно! Не, не. Обузе је вреда дрхтавица. Зар она заиста може вечерас да легне с њим? Стварно сам монструм! Они доле чули су њено туширање и видеће како се обукла и нашминкала. Нашминкаће се, наравно. Баш је брига! Нека је виде. Њен живот је њен и у слободи и у ропству. Обуче пролећни костим драп боје,

добро ишчешља своју дугу, златасторићу косу, благо се нашминка, отвори врата очеве собе и рече:

Прошетаћу се до тета Милене.

Зар ћеш ти, Надежда, бити прва девојка са Вождовца која ће на Аутокоманди проћи поред колоне немачких тенкова и коју ће кибицовати Хитлерови војници? – Бора Пуб закорачи ка њој очајничка израза.

Откуд знаш да сам ја прва? А и да сам прва, ја носим своју главу, а не главе Боре и Душанке Луковић. И не мислиш, ваљда, да ћу ја са немачком окупацијом пристати и на вашу окупацију! – залупи врата и брзо изађе на улицу. Ако некад буде имала своје дете, њена мајчинска љубав биће у давању слободе свом детету.

Иде пустом улицом и види како суседи виркају кроз прозоре. Не жури. Уздигнуте главе, пркосно хода под погледима вождовачких малограђана и мисли на сусрет са Францом Редером. Неће му открити осећања. Држаће се достојанствено и на одстојању. Одмах ће му ставити до знања да га сматра окупатором и да је она Српкиња.

На раскрсници код Аутокоманде, између кратера од бомби и околних рушевина, угледа десетак немачких тенкова, камиона и гомиле војника под шлемовима. Нигде цивила, ни жене. Колена јој клецају, покушава да пожури и да привуче што мање погледе окупатора: али они се лепе, сви су мушка жудња и претња; понеки заводнички осмех још више је уплаши. Једва хода и каје се што је изашла из куће. На узбрдици, поред Карађорђевог парка, стаде: зна да су ту бомбе погодиле склониште пуно људи, жена, деце. Не сме да гледа, а види скршено дрвеће, разбацане греде и бетонске комаде, огромне рупе око којих се сагињу цивили и под стражом Немаца купе комаде људских тела и трпају их у велике, беле сандуке, поред камиона и неколико коњских запрега. Базде лешеви. Она побеже на другу страну улице: и

ту су рушевине, и ту цивили раскопавају мртве и заударјају лешеве. Стави марамицу на уста и пожури ка Опсерваторији у Катићевој улици. Пред капијом, уплаши се сусрета с Вукашином: тај мргодни моралист може је упитати зашто је данас тако елегантна. А шта ће да учини ако јој Милена каже да не треба да иде на састанак са Редером? Како њу да не послуша? Ако ме она не разуме, онда ме нико неће схватити.

2

Враћајући се из Ваљева, Милена угледа Нађу пред својом капијом и, изненађена њеном елеганцијом, узвикну:

Куда си се упутила, Надо?

Нађа се трже ошинута оштрином Милениног гласа, окрену се: Милена са путничком торбом, забрађена, измучена лица, остарела за недељу дана, откад је није видела. Приђе јој, узе путничку торбу и рече:

Дошла сам вас да видим. А где сте били?

У Ваљеву. Знаш ли где су Владимир и Мишко?

Отишли су из Београда. Не знам где су.

Милена оста неколико тренутака непокретна, слеђена, знајући за расуло југословенске војске и њену безглаву бегжанију пред немачким тенковима, коју је видела у Ваљеву. И он ће улудо изгубити главу.

Нису они једини, тета Милена. Стотине комуниста у Београду пријавило се у добровољце.

А зар ми је то утеха? – уздахну и крену ка кући. Пре него што зазвони на улазним вратима, колебање које је мучи од Ваљева до Београда (путујући свим превозним средствима која су се кретала ка Београду) оконча: од оца и брата сакриће истину о свом сусрету са Богданом у ваљевској болници. Нека и тај њен пораз, као и сви досадашњи, остане њена тајна.

Излази Цана, најпре уплашена, па срећна што је види, грли је и говори:

Господин Вукашин и Иван су у кући. Остали су на Дедињу, код господина Најдана.

Милена рече Нађи да иде у њену собу и уђе код оца. Вукашин је загрли и пољуби у чело, мимо обичаја последњих година:

Хвала Богу да си се вратила. Много сам бринуо. Како је онај несрећник?

Милена се ослања на столицу:

Оставила сам га самог у ваљевској болници. Тешко је рањен у плућа, не знам да ли ће преживети. Нигде ни лекара ни болничарке. Он је у овом рату једини рањеник у ваљевској болници.

Зашто си га оставила?

Бринула сам за Владимира. Ти си, тата, могао да га спречиш да улудо не изгуби главу.

А како сам, ћерко, могао да га задржим? Неколико сати по твом одласку у Ваљево утрча код мене: „Деда, ја идем из Београда.“ „Куда ћеш?“ „У добровољце.“ „Какве добровољце, с нама је свршено!“ „Ја ћу да испуним своју дужност, бранићу земљу од фашистичких агресора.“ Обу гојзерице, навуче још један џемпер. „Збогом, деда. Реци мами да не брине.“ И истрча, нисмо се ни руковали.

Милена тихо проговори:

Страдаће и он.

Обриса сузе и пође у своју собу. Нађа у мантилу стоји поред прозора, замишљена. Понуди је да седне док се она умије и мало уреди. Три ноћи није спавала, кости су јој прозукле од зиме и влаге.

Нађа седе на канабе, кајући се што је свратила код Милене. Како сада да разговара с њом о својој муци, кад је њена мука већа?

Милена се брзо врати, очешљана и у кућној хаљини. Леже на кревет и покри се ћебетом. Ова девојка је једина од њених пријатељица којој би могла да се исповеди, али она јој се својим лицем и изгледом не нуди за исповест. И зашто да јој прича како су јој се згадили људи, и то они које је највише волела? Све је у њеним љубавима била тајна; нека и њено најтеже понижење остане тајна.

Како је чика Богдан.

Тешко.

Хоће ли да преживи ране?

Не верујем. Да су од Немаца, преживео би их.

Разумем.

То је последње што треба да разумеш... А шта се с тобом догађа, Надо?

Франц Редер је у Београду.

Видела си га?

Идем да га видим код госпође Рупер.

То ти не саветујем.

Морам да га видим.

Милена је посматра: можда је она једина поштена и паметна Српкиња која се обрадовала окупатору. Јадница.

Зашто сте ви против мог састанка са Редером?

Милена се придиже, па поново леже и покри се до браде:

Нико, Надо, не може бити срећан кад су сви око њега несрећни.

Али ја га годину дана волим и чекам. Ја волим човека, а не Немца и Хитлеровог војника. Он није крив што је Немац. Он је инжењер и мобилисан је као и сви Немци његових година.

Милена ћути. У њој се боре разумевање за љубав и патриотски морал. Зна: таква љубав има превисоку цену да би остала љубав; таква љубав је и изнад и изван љубави.

Нађу уплаши њено ћутање. Каје се што је питала и њеним одговором условила састанак са Редером. Њен савет биће савет мајке, а не слободне жене.

Зашто ћутите, тета Милена? Реците ми о чему размишљате.

Размишљам, Надо, о томе шта те чека! Ја сам у љубави највише патила. И знам о њој онолико колико сам патила. А знам да о љубави више знају они који су били срећни. То сам била кратко. Ужасно си ме уплашила. Знаш ли ти шта те чека?

Знам добро шта ме чека што волим окупатора. Бићу испљувана, изгажена, линчована првог дана слободе.

Да. Зар и по ту цену хоћеш да волиш тог Немца?

По сваку цену, ако ме воли.

Милена се придиже и седе у кревету.

Дете моје, знаш ли ти шта чиниш?

Ја морам да будем са Францом Редером. Ником нисам била верна ни месец дана, чак ни Рајку Бањцу, а Францу Редеру, ево, верна сам скоро годину дана.

То ти, Надо, не даје право да волиш тога Немца.

А ако ме он чини срећном? А чини ме.

Љубавна срећа, Надо, то је, по мом искуству, најлакша самообмана. По мом искуству... О, Боже, и ја говорим о неком свом искуству... Брани се од оних који те воле. Брани се, послушај ме.

Како да се од себе одбраним?

Како знаш. Свим средствима.

Нађа поћута па рече:

Ја никада нећу дозволити да ме понизи окупатор. Ако ме воли, он није победник...

Мушкарац, будало моја, кад га волиш, сматра себе победником. Они су победници. Они сматрају да њихова љубав има право да понизи и унесрећи. Они тиме доказују да нас воле.

Нађа слути то што јој говори Милена; она нешто важно разуме, а и воли је. Шта да чини? Да се уплаши пре почетка? Да се страхом бори против своје љубави? Поносом не

може. Ни патриотизмом. Једино страхом од краја. А због краја, осећа, не може да се одрекне свега што му претходи.

Милена је забринута посматра и уздржава се да јој исприча какву је ноћ провела са Богданом у ваљевској болници, и какав је злочин због својих идеја учинио други човек кога је волела.

Нађа просто завапи:

Како да се одбраним од љубави, тета Милена?

Стидом, можда. Стидом пред собом. По мом искуству, Надо, жена се може спасти несреће стидом. Стид, на нашу срећу и несрећу, имамо само ми, жене. Мушкарци немају стид, они имају снагу.

У својој љубави ја се ничега не стидим. Не верујем да љубав стидом може да се свлада. Ја не могу.

Милена се сажали на Нађино тужно лице и дрхтав глас; увиђа да пред несрећом у коју се упутила не може да је заустави, па каже:

Немој данас да идеш на тај састанак. Размисли неколико дана. Можда те он више неће ни тражити.

Нађа ћути. Ако је воли као она њега, спремна је на сваку жртву и сваки крај. Погледа у сат: четврт до пет! Иде, мора да иде. Устаје:

Разумела сам вас, тета Милена.

И шта си одлучила?

Ја никада нисам могла, па ни сада не могу, против себе. Довиђења.

Милена је без речи испрати до излазних врата, страхујући због њене одлуке и дивећи јој се што сме и може да не буде против себе.

На Славији, међу рушевинама од бомбардовања, гомиле тенкова са топовским цевима упереним у ниско, сумрачно

небо, као да Београд више никад неће видети сунце, у Нађи изазваше праву страву од сусрета са Францом Редером, па брзо скрену у парк код Мањежа, онда Улицом краљице Наталије настави ка Змај Јовиној, колебајући се. На улици само Немци, понеки цивил, срете две-три старице са кофма воде, ниједну девојку и младу жену не виде до уласка у кућу госпође Рупер, у Змај Јовиној, поред бара *Лойос*. Стаде пред улазом, дрхтећи. Не усуди се да пође степеништем на трећи спрат. Крену ка Топличиним венцу да се смири и још размисли, наиђе на рушевину Народне библиотеке која се дими: догоревају књиге и смрди пепелиште. Зна шта је изгорело, али се хитро врати назад истим путем у Змај Јовину, приморана неком силом којој не може да се одупре, крену да се пење на трећи спрат, застајкујући, размишљајући о Милениним опоменама. Са неким инацијским пркосом, снажно притисну на звонце госпође Рупер.

Отвори јој служавка и без речи је поведе у салон у коме угледа госпођу Рупер и официра у црној униформи, са кратком црном косом, који јој се радосно смеши. Он? Стоји узбуђена, радосна, уплашена: зашто је у црној униформи?

Дивно изгледате! Ми вас чекамо још од три! – усхићено узвикује госпођа Рупер, љубећи је у образ, први пут.

Радујем се. Много вам се радују, госпођице Лукович – говори на приученом српском Франц Редер и пружа јој обе руке.

Она жели да му се осмехне, не може да извуче руке из његових, а он их није стиснуо. Она се у ствари држи за те руке да се не сруши, одједном свесна да не може побећи од тог човека у црном, свесна да јој он доноси пропаст (сети се ужаснутих погледа оца и мајке кад је излазила из куће), па јој линуше сузе. Франц Редер јој нежно привуче главу на своја прса, Нађа лицем дотаче каиш на коме висил револвер и дугмад на црној блузи, трже се уназад, али се и даље држи за његове руке, осећајући неодољиву жељу да се преда том црном мушкарцу.

Госпођа Рупер узвикује на немачком:

Је л' сам вам рекла, Франц, да вас она воли? Видите ли колико вас воли?

Нађа Луковић извуче шаке из руку црног официра и седе у прву фотељу, збуњена што је први пут заплакала пред мушкарцем.

Госпођа Рупер им се извини неодложном посетом болесној пријатељици и остави их саме. Нађи се то није баш допало, али не рече ништа.

Франц Редер је нуди ликерима, чоколадом, цигаретама. Узима све што јој нуди да се забави и одложи питање: шта је он по чину и зашто је у црној униформи? А Франц Редер је осмесима, погледима, гласом, сваком речју и сваким покретом уверава да јој се радује, тврдећи да је службу у Паризу заменио службом у Београду да би био с њом. Иако не разуме сваку реч, јасно схвата да му је жао што је Београд бомбардован, али да Трећи рајх и Фирер нису могли да дозволе да енглески агенти поцепају пакт са Југославијом који је он потписао, да испљују немачког посланика и спале заставу Трећег рајха. То понижење, понавља Редер, није могао да поднесе Фирер и немачки народ. Али се Србима сада поново даје прилика да сарађују са Трећим рајхом у стварању нове Европе.

Он је нацист, закључи Нађа у себи. Испуниће се Миленине претње и њене стрепње. Али она нема снаге да устукне пред омамом своје љубави, па га замоли да јој никад не говори о рату и политици; она с њим жели једино о љубави да говори.

Он јој се осмехну, похвали њено знање немачког језика и обећа да ће јој ту жељу испунити.

Загледа му се у очи: оне је уверавају да он говори истину. Испри два ликера један за другим да загаси страх од пролажења Београдом и повратка кући.

Франц Редер је пригрли, поче да јој љуби косу и врат. Нађа Луковић сажеже сузе у некој неодољивости своје предаје.

4

У сумрак, преко Бањице и Јатаган мале, у којој се уместо свагдашње циганске галаме чују само цигански пси, Петар Бајевић стиже пред кућу Катића: једино у Ивановој соби гори неко светло. Стаде под Миленин прозор: слуша и не чује ни глас ни покрет. Пажљиво отвори капију, уђе кроз откључана врата у кућу, по мраку, и попе се степеништем до Иванове собе. Закуца.

Ко је? – чује Ивана.

Уђе у собу у којој на кревету обучен лежи Иван, осветљен гасном лампом са писаћег стола.

Добро вече.

Не чу да му Иван отпоздрави.

Скиде капут и седе у фотељу забринут због Ивановог ћутања. Замоли га за цигарету.

Иван му пружи табакеру и шибицу и седе на столицу уз писаћи сто.

Петар повуче неколико димова, мора да пита:

Шта је са твојима?

Живи су. Једино о Владимиру не знамо ништа. Пријавио се у добровољце и некуда отишао.

Најтеже питање Петар постави кад испуши цигарету:

Шта знаш о Богдану?

То обавештење мораћеш од другог да потражиш.

Не могу од другог да потражим. Где је Милена?

Њу више не можеш да видиш.

Ја њу, Иване, морам да видим.

Поуздано знам да она тебе више не жели да види. Ти си, ипак, убица, Петре Бајевићу!

Петар задрхта од Ивановог мирног гласа. Учини напор да му не задрхти глас:

Ми смо данас сви убице, Иване. Ко то није данас, биће сутра.

Нећемо сви бити убице, Петре.

Морамо. Ми се делимо на оне који бране наду људима и народима и оне који им убијају наду у спас.

А ако је та нада, због које кажеш да се људи убијају, само велика заблуда?

Нада никад није само заблуда. А заблуда није само несрећа. Христос није спасао човека, али му је оставио наду. А то је најближе спасењу. И једино с надом човек и народ могу данас у овој несрећи да издрже патњу.

Много си апстрактан с обзиром на твоја убеђења и ове прилике.

Нисам. Могу ти рећи и оно што желиш да чујеш. Твој зет и мој бивши пријатељ учинио је највећи злочин који је могао да учини.

Какав злочин? Откуд ти толика безочност?

Нема у мени никакве безочности према Богдану. Он је, прецизно речено, убица наде. Овај упропашћени српски народ, који ће бити изложен тоталном нацистичком уништењу, може једино у Русију да се нада. У Стаљина и Совјетски Савез. А Богдан, најбезочније, да се послужим твојим речима, осветнички, због својих амбиција, неспреман да издржи партијску казну која је сналазила много веће комунисте и значајније револуционаре од њега, што су они комунистички прихватили, просто се срзао међу најгоре антисовјетске, гебелсовске пропагандисте.

Петре, доста! Такве гадости не можеш говорити о Богдану Драговићу у овој соби и преда мном!

Добро, Иване. И сада сам ти рекао своје мишљење, као што сам увек чинио, било о чему да смо разговарали. Дубоко сам уверен, неће проћи ни два месеца, а ти ћеш увидети да сам говорио истину.

Твоја истина никад неће бити моја истина.

Хоћеш ли да позовеш Милену да јој кажем неке ствари које се ње тичу?

Нећу. Нити она жели да те види.

Петар Бајевић устаде и обуче капут:

Свратићу код тебе кад ти будем потребан. И кад схватиш да си у заблуди.

Никад ми ти нећеш бити потребан! Збогом!

Петар Бајевић, понижен Ивановим речима, изађе на улицу и опет стаде под Миленин прозор: не може да се помири са сазнањем да Милену више никада неће видети. А о Богдану ће се обавестити од својих људи. Бат цокула из таме га прену и он крену мрачним улицама да заноћи у првој срушеној кући на коју наиђе.

5

Другог дана по Миленином одласку и немачкој окупацији Ваљева, Богданов ујак Милун, с воловским колима и двема снахама, дође у ваљевску болницу и превезе га у село. Лекар, избеглица из Београда, не питајући ко га је ранио, свесрдно се побрину за Богдана. У ујаковој кући, негован од снаха као да им је дете, до цветања липа прездрави од рана и запаљења плућа.

Ово му прездрављење не причињава радост какву је осетио после прездрављења у прошлом рату, кад су цветале дуње. С нарастањем снаге, с дужим и бржим кораком уза страну, нараста и питање: какав смисао још има његов живот? Чему оздрављење осуђенику на смрт који чека извршење смртне пресуде? Ако је не изврше другови, извршиће је Немци, чим Гестапо среди своје картотеке, у којима се свакако налази и он због сарадње са антинацистичким покретом по директиви Коминтерне на немачко-чешкој граници. Вујковић сигурно зна где борави, лако ће га пронаћи. А смрт од Немаца је оно најбоље што му се може догодити: таквом смрћу бар ће оповргнути партијске клевете

и спасти Владимира бојкота и издајничког жига. Једино га брине што хапшење може изазвати немачку одмазду над ујаком Милуном и родбином која га чува и негује.

Потиштен, најдуже седи на доксату нове куће и посматра зелене брегове и поља у долини, у којима се ћушка јечам међу младим кукурузима, а над читавим пределом, до рубова хоризонта и тамних линија планина, на југу и западу, мрешка му се нека сенка и када сунце жарко греје.

Иако у Славковицу није ни привирио Немац, село живи као да је под немачком стражом; утишали му се људи, стока, деца; псе и петлове ређе чује; путем, кола му мекше клопарају, сантраче на бунарима и секире на дрвљаницима муклије чује; мушкарци, а мало их је, јер су заробљени и отерани у заробљеништво негде у Немачку, не вичу ни на жене ни на стоку; нико се не свађа, тихо се псује, не певају ни пијани. Мало се доколичи, сви су нечим забављени, ваљда се у пословима бригае и страх најлакше затуре. Богдану годи тај мук и та сенка над сунчаним пределом; смирује га и ноћна мрклина кад се с планине свали на село. Ропство је свему живом на земљи променило лик, осенчило лице и утишало глас. Он, кад год залају ујакови пси, помирено чека куршуме који га неће промашити.

У ујаковој кући сви су повијени, посивели и неми од туге: Драгољуба и Стевана заробили су Немци и отерали у логор у Немачку; од трећег војника из ујакове куће, Драгољубовог сина Воје, ни трага ни гласа. Ујак Милун од рана јутра одлази некуда да се распитује да ли их је неко видео; враћа се касно увече и изгледом и ћутањем казује снахама и унучадима да ништа није сазнао; жене захукћу, зајече, он их шапатам опомене: „Да вас не чујем!“ Опет одлази рано ујутру, понекад се врати друге или треће вечери, не усуђују се да га питају где је био. Богдану се вајка:

Ако је несрећник погинуо, одавно је прошло четрес дана, а ми му свећу још нисмо упалили. Лута му душа као да је куће палио.

Богдан га убеђује да у овом рату праве борбе није ни било, па се може веровати да је заробљен и да ће се јавити из логора, одакле се још нико није јавио.

6

Нађа Луковић сваког другог дана одлази код госпође Рупер на „часове шпанског“. А у кући даноноћно, кријући од оца и мајке, учи немачки и избегава сусрете са Мишком, који се вратио из свог рата и наставља да је дојкотује; ни за ручком не проговара с њом. Понаша се према сестри као да не постоји, што Нађу почиње да мучи: он вероватно зна за њену везу са Францом Редером, а ако још не зна, сазнаће и одмах ће рећи Бори и Душанки. У кући влада неуобичајена и напета тишина; мати је гледа уплашено, отац забринут као да је болесна; ни мали Драган се не понаша као пре, па она једва чека да пође код госпође Рупер, где је у салону најчешће дочекује сам, обрадован и нежан Франц Редер. Једино јој сметају грамофон на коме се врте плоче са француским шлагерима и Францова црна униформа. Зато хитро следи прву његову жељу да из салона пређу у спаваћу собу, где црни официр постаје леп, висок и витак мушкарац, који је занео лепотом и опчинио нежношћу. После неколико љубавних састанака, и пре него што је он понесе ка постељи, она се не уздржа:

Зашто ти, Франц, носиш црну униформу?

А зашто ти смета моја црна униформа?

Страх ме је кад те видим у њој.

Франц се иронично насмеши, па се уозбиљи и рече патетично:

Та униформа је најчаснија униформа Трећег рајха. Ја сам мајор Гестапоа.

Гестапоа?

Да, Надо.

Па то је полиција! Ти си, Франц, полицајац! – она извуче руке из његових и одмаче се запањена.

Ја нисам полицајац. Ја сам у служби свом Фиреру и Трећем рајху.

Гестапо хапси, мучи, убија! Гестапо је најстрашнија полиција на свету.

Франц Редер се надмоћно осмехну:

У заблуди си, драга моја. Тако као ти о Гестапоу говоре само Јевреји и бољшевици.

И Срби. И сигурно сви народи које је Немачка окупирала.

Он се замисли и први пут јој грубо узе шаке:

Сада ти ја предлажем да наш политички разговор завршимо до краја рата. Слушај ме пажљиво. Трећи рајх води рат да уништи западну плутократију, Јевреје и бољшевизам и створи нову Европу. Ми ћемо створити нови свет у коме ће, разуме се, због својих изразитих способности, умне и вољне надмоћи, господарити аријевска раса. Ми, Германи. Ја ћу се тада вратити својој електротехници и наставити универзитетску каријеру. Бићу професор у Келну. Ти ћеш бити моја жена, иако припадаш словенској раси. Јер си лепотица. Родићеш ми девојчицу и два дечака. Живећемо у својој кући, у отменом делу Келна... Да ли ти је сада јасно зашто носим црну униформу?

Нађа ћуги збуњена и забринута.

Уосталом, да не носим ту униформу, ја те никад не бих ни срео. Ми се не бисмо заволили. Говорим ли истину?

Да – рече покорно и она њега први пут поведе у постељу, да што пре страшћу потисне стрепњу и страх. Препусти се миловањима у којима је он био веома вешт. Изненађивао ју је нежностима и узбуђењима, у којима је више уживао него у самом загрљају, што је за њу само у првим сусретима било слабићство. Те његове мушке вештине и љубавничку машту у почетку је доживљавала као нешто

научено; тек касније почела је да ужива у томе, иако је све до познанства с њим помамну страст и подавање мушкој снази претпостављала свим љубавничким домишљањима. Франц Редер је располагао умећима која није имао ниједан њен љубавник, па ни Рајко Баћац, кога је највише волела. Он је први мушкарац с којим она није мање радосна кад устаје из постеље и облачи се него кад полази у постељу и свлачи се.

Али после сазнања да је Франц Редер мајор Гестапоа и фанатични нацист, Нађин се занос замутио, ускомешао сумњама и страховима. Одлучивала се да га напусти, на један састанак није отишла, први пут! Али је на други дошла пре заказаног времена, уплашена да сада он неће доћи. Али он је дошао, и то у цивилу. Имао је на себи сиво одело савршеног кроја, белу кошуљу са машном тамноплаве боје. То је обрадовало и уверило да је он искрено воли. А он ниједном речју није пропратио своје пресвлачење у цивила, па ни она нема разлога да му изрази захвалност и задовољство што га сада среће као инжењера Редера, каквог га је и упознала. То што није изговорила, показивала је изразом лица и нежностима. Али та привидна промена, та замена гестаповске униформе елегантним грађанским оделом, смиривала је само на три састанка. Са четвртог, мимо обичаја, изговоривши се неодложним породичним обавезама, растала се са Редером пре полицијског часа и свратила код Милене Катић. Затекла је са Вукашином у башти, у сеници прекривеној глицинијама у цвету, наднесу над неким књигама. Вукашин јој једва отпоздрави и оде у своју собу. Нађа седе на дрвену клупу, откиде цвет глициније, узме да га мирише и снуждено упита Милену:

Ваш тата зна о мени?

Зна. То, на твоју несрећу, зна пола Београда. Свуда се о томе ружно говори. Много ружно, Надо.

Шта се говори?